

KÜRESELLEŞME VE YÜKSEKÖĞRETİM*

*Prof. Dr. Ramazan Aydın
Mühendislik Fakültesi
Öğretim Üyesi

Kürselleşme olgusu, günümüzde çoğu toplumları ama özellikle az gelişmiş ve gelişmekte olanları şekillendirmekte, değiştirmekte ve hatta dönüştürmektedir. Bu olgu temelde yaşamı etkileyen ve yönlendiren unsurların uluslar arası boyut kazanmasıdır; yani siyasetin, ekonominin, finans pazarlarının, eğitimin, kültürün, sosyal dinamiklerin ve tüm entelektüel unsurların dünya genelinde etkin biçimde etkileşmesi ve bütünleşmesidir.

Bu değişimi son 25-30 yıldır yoğun biçimde yaşayan sanayileşmiş ülkelerin yeni kalkınma anlayışı; bilginin üretilmesini, onun sistematize edilmesini, ona hızlı bir biçimde ulaşılmasını ve paylaşılmasını, sürekli güncelleştirilmesini ve amaçlar doğrultusunda kullanılmasını öne çıkarmaktadır. Söz konusu bilgiye ihtiyaç nedeniyle doğan "**Bilgi Toplumu**"; bilgiyi üretecek, işleyecek ve değerlendirecek bir kapasitenin yaratılması hedefini taşımaktadır. Bir toplumun bu hedefe ulaşma çabalarında, yani bilgi toplumu olma yolunda, itici ve işlevsel rolü kuşkusuz yükseköğretim kurumları üstlenmek durumundadır. Çünkü sürecin başarılı ve sürdürülebilir olması, toplumların geleceği olan gençlerin buna sahip çıkması ile olanaklıdır.

Küreselleşen dünyada, yükseköğretim de giderek ülkelere özgü bir etkinlik olmaktan çıkmaktadır. Genç nüfusun yüksek olduğu gelişmekte olan ülkelere, gelişmiş ülkelere yönelik aşırı yükseköğrenim talebi karşısında, bu ülkelerin yükseköğretim sistemleri, öğrenci hareketliliğine giderek daha açık hale gelmektedir. Bir başka deyişle, yükseköğretim sürekli olarak uluslar arası boyut kazanmakta, kısa süreli öğrenci ve akademik personel hareketliliğinin yanında; lisans ve lisansüstü öğrenim için yabancı ülkelere uzun süreli giden öğrenci sayısı devamlı artmaktadır. Örneğin, OECD ülkelerinde yükseköğrenim gören yabancı öğrencilerin sayısı son 20 yılda iki katına çıkarak 1.6 milyonu aşmıştır¹. Bu ülkeler arasında ABD, İngiltere, Almanya ve Fransa yabancı uyruklu yükseköğrenim öğrenci sayısı en yüksek olan ülkelerdir: Oransal olarak, sırasıyla, % 30, %14, % 13 ve % 9 şeklindedir². Ülkeleri dışında yükseköğrenim gören öğrenci sıralamasında Çin başta gelmekte, onu Kore ve Hindistan izlemektedir. Bu ülkelerin ekonomik gelişmeleri ve dolayısıyla kalkınma hızları, bilindiği gibi, küreselleşme ile birlikte dikkate değer biçimde artış göstermeye başlamıştır.

Üniversite yerleşkelerinin uluslararası boyut kazanması ve küreselleşmesi konusunda bazı üniversite yöneticilerinin endişeleri ve soruları bulunmaktadır³. Kısaca, kampüsün ve toplumun güçlendirilmiş uluslararası boyut kazanması fırsattır ve günümüzde ciddiye alınması gereken bir meydan okumadır. Küreselleşmenin kurumlar arasındaki işbirliğini

¹ Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, s. 17, YÖK, Ankara, 2007

² OECD: "Policy Brief: Internationalization of Higher Education", 2004.

³ Van R. Wood, Globalization and Higher Education, IENNetwork, <http://www.iienetwork.org>

teşvik etmesinin yanında, rekabeti hızlandırmış olması da bir kazanımdır. Ancak bu konuda üniversite yöneticileri ile yapılan söyleşilerde şaşırtan bazı sorular da ortaya atılmıştır. Örneğin,

- Yeni oluşumlar ile birlikte ne gibi yeni kariyerler ortaya çıkmaktadır ve üniversite öğrencilerini buna nasıl hazırlamalıdır?
- Yükseköğretim kurumları nasıl uluslar arası nitelik kazanabilirler?
- Ne gibi küresel eğilimler, gelişmeler ya da araştırma konuları önemlidir ve bu alanlarda yeni bilgilere ulaşmak için ne gibi önlemler alınmalıdır?
- Günümüzün küresel ortamında başarılı olmak için kurum olarak nasıl bir konumda olmalıyız, önceliklerimiz ne olmalıdır? Diğer taraftan yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası ortaklar ile nasıl bir rol üstlenmeliyiz?

Bunlar ve benzeri diğer pek çok soruya yanıt bulunması zaman alacak ve kampüslerin küreselleşmesi özerk ve özgür üniversite ortamında tartışma konusu olmaya devam edecektir.

900 yılı aşkın bir geçmişi bulunan üniversite; zaman içinde sürekli olarak kendini yenilemek suretiyle, topluma öncülük etmiş, meslek edindirmenin ötesinde, bilim ve teknolojiyi yaratan araştırmacıları, düşünürleri ve sanatçıları yetiştirmiştir. Bu kurum gelişmiş toplumlarda her zaman toplumun önünde olmuş ve ona yol göstermiştir. 20. yy.'ın ikinci yarısından itibaren, özellikle ileri bilgi ve iletişim teknolojilerinin katkısı ile klasik yapısından çok farklı bir biçimde yeniden yapılanma ve değişme gereksinimi ile karşı karşıya kalmıştır. Bilindiği gibi, son dünya savaşından sonra sahneye çıkan ABD ve daha sonra sesini duyuran Japonya, bilim ve teknolojiye olduğu kadar, yükseköğretimde de söz sahibi olmaya başlamışlardır. Üniversiteyi bir kurum olarak yaratan ve geliştiren Avrupa Ülkeleri ve Üniversiteleri 20. yy. ortalarından itibaren bu alandaki üstünlüklerini ABD ve Japonya'ya kaptırmışlardır. 20.yy.'ın son çeyreğinden itibaren egemen olmaya başlayan küresel ekonomik yapı, bilgi çağına geçişi hızlandırmıştır. Bu gelişmeler bilgi toplumu, bilgi ekonomisi, bilgi tabanlı ekonomik güç ve her alanda rekabet gibi kavramları günlük yaşamın bir parçası haline getirmiştir. Bu gerçeği gören Avrupa ülkeleri, 1990'lı yılların ortalarından itibaren yükseköğretimde reform niteliğinde yapısal bir değişiklik yapma gereksinimini duymuştur. Bu yıllarda Avrupa'da yükseköğretimin hız kaybetmekte olduğu düşüncesi yaygınlaşmaya başlamıştı. Küreselleşen dünyada kaybeden taraf olmamak için ilk olarak 1998 yılında Sorbonne Bildirisi ve 1999'da Bologna Bildirisi yayınlanmıştır. Böylelikle ilk ciddi adım Bologna sürecini başlatan Bologna bildirisi ile atılmıştır⁴. Bu süreç, ülkeler arasında sınırların kaldırıldığı bir Avrupa'da eğitim-öğretim ve araştırma kalitesini yükseltme gibi amaçları yanında, aynı zamanda "eğitimli meslek sahibi kişilerin iş piyasasına girişlerini kolaylaştırmayı hedeflemektedir"⁵.

Avrupa ülkeleri 1999 yılında Bologna süreci kapsamında, Avrupa Yükseköğretim Alanı (AYA) ve Avrupa Araştırma Alanı (AAA) adı altında yepyeni düzenlemelerin yapılması yönündeki ilk adımı atmışlardır. Bu düzenlemelerin başlıca hedefi küreselleşen dünyada

⁴ Prof. Dr. G. Dondelinger, "The Present State of The European Higher Education Area", YÖK Uluslararası Yükseköğretim Konferansı, YÖK, 2005

⁵ Prof. Dr. G. Dondelinger, Bologna İzleme Grubu Eski Başkanı.

birleşerek ve genişleyerek Avrupa'yı “**dünyanın en rekabetçi bilgi tabanlı ekonomik gücü**” yapmaktır⁶. Diğer bir deyişle, AB, böylelikle Avrupa'yı savaş öncesinde olduğu gibi, bilim ve yükseköğretimde öncü duruma getirmeyi amaçlamaktadır. AB ve diğer Avrupa ülkelerinin içinde yer aldığı AYA ve AAA öncelikle; öğrenci ve öğretim üyesi hareketliliği, Avrupalı olma bilinci ile mevcut Avrupalı kültürünün geliştirilmesini, bilim ve teknolojiye rekabet gücünü artırmayı hedeflemektedir. Öğrenci hareketliliği aynı zamanda derecelerin ve diplomaların karşılıklı tanınmasını da beraberinde getirmektedir. Hareketlilik vasıtasıyla, akreditasyon mekanizmaları da oluşturularak ülkelerin eğitim ve öğretimdeki farklılıkların giderilmesi ve yükseköğretim kalitesinin yükseltilmesi düşünülmektedir. AAA' da öngörülen, herkesin aynı mevzuata göre proje yazarak ortak konular etrafında uluslararası katılım ile araştırma etkinliklerin yapılması, şimdiye kadar olduğundan farklı bir görünüm vermektedir. Bu uygulama, uluslararası düzeyde çok ortaklı proje yazma ve uygulama kültürünün gelişmesine de katkı sağlamaktadır.

Yükseköğretimin küreselleşmesinde öğrencilerin yer değiştirmesine bağlı olmayan yeni hareketlilik programları da söz konusudur. Bilhassa iletişim ve bilişim teknolojisindeki son gelişmeler program hareketliliği denilen bu uygulamayı hızlandırmıştır. Bu kapsamda öğrenciler bir başka ülkenin yükseköğretim programlarına, oraya gitmeden, sanal eğitim tekniklerinden yararlanarak kayıt olabilmekte ve derece alabilmektedirler.

Yükseköğretimin en ileri düzeyde uluslararası boyut kazanması ile birlikte, gelişmiş ülke üniversiteleri, başka ülkelerde açtıkları yerleşkelerde eğitim-öğretim ve dereceler verme etkinliklerini hızlandırmışlardır. Ülkeler arası ve hatta kıtalar arası yükseköğretim kurumları ortak programlar geliştirmekte ve ortak diplomalar vermektedir. Türkiye'de buna örnek ODTÜ-KKTC Kampusudur. 2000 yılında öğrenci kabul etmeye başlayan ODTÜ Kuzey Kıbrıs Kampusu şu andaki 1500 öğrenci kapasitesini 2013 yılında 3500'e çıkarmayı planlamaktadır. ODTÜ'den sonra İTÜ de KKTC'de yerleşke açmış ve öğrenci kabul etme aşamasına gelmiştir. Ayrıca çok sayıda üniversitemiz gelişmiş Batı Üniversiteleri ile ortak programlar yürütmekte ve ortak diplomalar vermektedir. Bütün bu gelişmeler üniversitelerin uluslararasılaşmasının birer ürünleridir.

Uluslararası boyutu ve rekabeti öne çıkaran küreselleşme süreci, eğitime özellikle üniversite eğitimine olan talebi artırmaktadır. Ayrıca rekabet söz konusu olduğu için, yüksek kalitede eğitim-öğretim talebi ile karşı karşıya bulunmaktayız. Bunun en önemli nedeni kuşkusuz ekonomiktir. Küresel, bilim tabanlı, bilgi yoğunluklu ekonomide yükseköğretime artan talebin temelinde, daha iyi bir meslek edinmek ve daha uygun koşullarda iş bulabilmek hedefi yatmaktadır. Mevcut rekabet ortamında daha iyi ve kaliteli eğitim almış olanlar, uluslar arası zeminde iş bulma şansları daha yüksek olacaktır. Bu nedenle, üniversiteler arasında artan rekabet ve buna bağlı diğer gelişmeler, üniversite yöneticilerini özgün programlar geliştirerek benzeri kuruluşlardan farklı olmanın çabası içindedirler. 21. yüzyılın üniversiteleri; yöneticisi, akademik insan gücü, öğrencisi ve mezunu ile daha çok bilgi üretmek, daha yenilikçi olmak, küresel rekabeti daha çok geliştirmek ve farklılık yaratmak için toplumun ve ileri teknolojinin yoğun baskısı altında bulunmaktadır.

⁶ Türkiye'nin Yükseköğretim Stratejisi, s. 27, YÖK, 2007